

УДК 342+354 (477)

П. В. Вовк

кандидат юридичних наук,

докторант Науково-дослідного інституту публічного права

ЦІННОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В ПАРАДИГМІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Актуальність теми. Адміністративне право повинно служити суспільному добробуту та добробуту людини, в чому вбачається його основа, по суті єдиний обов'язок і сенс його існування. Що ж саме є благом для суспільства та для окремої особи, визначається наявними в суспільстві публічними і приватними інтересами. Суспільству, як і кожному колективу людей, властиве прагнення до двох речей: свободи і порядку. Порядок як сукупність необхідних заходів, що обмежують свободу особи, існує для охорони цілого, і тому природно направлений до панування суспільного начала над особистим, а отже реалізації публічного інтересу. Забезпечення охорони і реалізації публічних інтересів є завданням всього суспільства і одночасно запорукою його стабільного функціонування. Фіксація суспільно значимих інтересів, як загальнообов'язкової міри, з якою порівнюються інші види інтересів, відбувається за допомогою права [4, с. 11-15].

При цьому всьому, адміністративне право формується завдяки певних цінностей, що діють у будь-якій правовій державі. Відповідно, з метою підвищення ефективності адміністративного процесу, необхідно комплексно визначити сучасні цінності адміністративного судочинства в парадигмі правової держави.

Зв'язок теми із сучасними дослідженнями. До наукової проблеми цінностей адміністративного судочинства в парадигмі правової держави звертали свою увагу чисельні вітчизняні вчені-адміністративісти, серед них: В. Авер'янов, О. Бандурка, О. Бачеріков, О. Бачун, В. Бевзенко, В. Галуцько, Л. Глуценко, О. Дубенко, А. Іванищук, В. Кравчук, О. Кузьменко, О. Міщенко, С. Потапенко, А. Руденко, Я. Рябченко, М. Сорока, С. Стеценко, О. Умнова, Е. Швед, Н. Шевцова, О. Яцун та ін. Проте, внаслідок постійного розширення суспільних відносин, сучасні цінності адміністративного судочинства в парадигмі правової держави вимагають подальшого наукового аналізу.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі філософії права, теорії адміністративного права і процесу, норм законодавства виявити, узагальнити та описати цінності адміністративного судочинства в парадигмі правової держави.

Викладення основних положень. Згідно із Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС України) суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи

визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [3].

Фактично, КАС України визначено права, свободи та законні інтереси людини як найвищі цінності адміністративного судочинства, однак, такі цінності є дещо ширшими за своєю природою.

Поняття «цінності» – філософське і, отже, високого рівня абстракції. Це уможливило фіксування семантичних зв'язків, які виникають між різними суб'єктами буття в акті оцінювання реальності індивідом, різними соціальними спільнотами і суспільством загалом. Лише у філософському аспекті поняття цінності, акумулюючи і «знімаючи» всі інші визначення цінності, має найвищий ступінь значеннєвого (сутнісного) змісту. У всіх інших випадках визначення цінності набуває свого дисциплінарного вираження в різних лінгвістичних формах. А це означає, що в будь-якій сфері людського праксису цінності як реальні феномени матеріальної та ідеальної природи мають свій вияв. І завдання дослідника полягає в тому, щоб чітко, спираючись на адекватну предмету дослідження (філософія права) методологію (теоретико-ціннісний підхід) як іманентну праву пізнавальну конструкцію, описати й інтерпретувати цінності права в їхніх соціально-історичних, антропологічному (особистісному) та, очевидно, абсолютному вимірах на соціологічному (зовнішньому щодо людини) і психологічному (внутрішньому) рівнях виявлення в бутті [2, с. 350].

Ціннісний тип розуміння права розглядає право як вищу цінність і передбачає його існування у вигляді ієрархії норм, які визначаються єдністю цінностей права і правових цінностей, органічно взаємодіючих з іншими соціальними цінностями та нормами. У межах такого розуміння, право – це державно-нормативне закріплення цінностей, юридичний спосіб їхнього існування, що обумовлює ціннісний фундамент правового регулювання. Цінності права визначають зміст правової норми через правосвідомість законодавця та забезпечують фактичну її реалізацію через правові цінності різних верств населення. Водночас визначення мети в системі публічно-правового регулювання – це процес суб'єктивний, безпосередньо пов'язаний з усвідомленням потреб публічного суб'єкта. Завдання публічно-правового регулювання завжди матимуть нормативний характер, пов'язаний із вибором правових засобів, прийомів, способів впливу на суспільні відносини [1, с. 152-160].

Цінність норми права не є постійною величиною та залежить від низки чинників, до яких слід віднести: рівень розвитку правової системи, зокрема нормативної її складової; ступінь відповідності змісту норми права ідеальним уявленням, імперативам правової думки; ефективність норм, яка виявляється в реалізації прав і обов'язків під час встановлення реальних правовідносин. Ступінь виявлення зазначених чинників визначається загальними характеристиками стану соціуму, а також типом і домінуючим рівнем розвитку правової культури. Правова норма має внутрішні та зовнішні ціннісні складові. Зовнішня цінність правової норми є іманентною властивістю, яка визначає її форму та місце у системі норм. Норма цінна в цьому сенсі як веління держави та суспільства, як санкціоноване правило. Це пояснюється наявністю складних процедур, які супроводжують виникнення норми (норма як носій цінностей права). Внутрішні цінності правової норми, виражені в її структурі, безпосередньо закріплюються в цінностях, предметі впливу, а також у відношенні з іншими нормами і цінностями, в сукупності становлять складну систему (норма як причина виникнення правових цінностей) [1, с. 152-160].

Цінність, втілювана в правовій нормі, визначає її місце в системі права й ознаки цієї норми (зовнішня цінність). Система права деякою мірою відповідає ієрархії правових цінностей, які є в суспільстві. Ціннісна якість дає змогу визначити притаманну їй внутрішню ціннісну логіку. Потреба в різних формах внутрішньої ціннісної логіки визначається різним характером руху інтересів суб'єктів до цінностей, наявністю численних перешкод, що стоять на цьому шляху [1, с. 152-160].

Таким чином, адміністративне судочинство повинно будуватися та функціонувати на основі певних цінностей, при цьому, адміністративне судочинство гарантує конкретні цінності суспільству.

Тобто, цінності адміністративного судочинства – це складна, системоутворююча категорія, що включає в себе низку суспільних, правових, соціальних благ як для суспільства та держави, так і для окремих осіб.

Цінності адміністративного судочинства в парадигмі правової держави виходять із сутності завдань адміністративного судочинства, при раціональному дотриманні балансу між приватними та публічними інтересами.

Досягнення балансу публічних і приватних інтересів завжди становить найбільшу проблему суспільства, і враховуючи сучасні домінанти у розвитку нашої держави, шляхи узгодження публічних і приватних інтересів повинні бути закладені в самому механізмі адміністративно-правового регулювання. Адміністративне право повинно бути більш зрозумілим, людяним, спрямованим на реальні людські потреби та інтереси. Приватні

ж інтереси, як переконує М. Кунцевич, слід зв'язати з прагненнями всього народу, в тому числі з прагненням впливати на діяльність держави та контролювати її за умови, що держава забезпечує узгодження суспільних інтересів з інтересом індивіда [4, с. 11-15].

З одного боку, публічний інтерес є інтересом самої держави, яка через свої органи зобов'язана дбати про цей інтерес і охороняти його. В той же час публічний і державний інтерес можуть не співпадати у випадку, якщо держава не є демократичною і не дбає про благо свого народу. Крім того, в демократичній правовій державі публічний інтерес повною мірою реалізується через публічне управління, яке охоплює державне і самоврядне управління. З іншого боку, публічний інтерес може торкатися індивідуального суб'єкта (фізичної особи, приватного суб'єкта) у двох випадках. Насамперед, через публічний інтерес даний суб'єкт є зацікавленим у чомусь не безпосередньо для себе, а для добробуту всього суспільства. Це зацікавлення суспільним добробутом може виникати з суспільних, моральних, альтруїстичних або патріотичних мотивів, або може бути зумовлене прагненням до власної користі, яку суб'єкт отримує за посередництвом піклування про суспільне благо (суб'єкт, який піклується про навколишнє природне середовище, сам буде жити у більш чистому і здоровому природному середовищі). Істотним є також те, що громадянин у своїх діях змушений миритися з публічним інтересом і перелік його занять може бути обмежений з огляду на цей інтерес (з цього приводу можуть бути обмежені навіть деякі суб'єктивні права, наприклад право власності) [5, с. 512; 4, с. 11-15]. Крім того, окремі обов'язки громадянина пов'язані саме з потребою реалізації публічного інтересу (наприклад, обов'язок сплати податків, несення військової служби тощо). У цей спосіб публічний інтерес, який не можна визначити як-небудь індивідуалізовано, може опосередковано визначати зв'язок між особистістю і публічною адміністрацією [4, с. 11-15].

Публічний інтерес не є простою сумою індивідуальних інтересів, але стоїть "над ними", виводиться із загальносуспільних цінностей. Публічні інтереси є суспільними інтересами, без задоволення яких неможливо, з одного боку, реалізувати приватні інтереси, а з іншого – забезпечити цілісність, стійкість і нормальний розвиток організацій, держав, націй, соціальних груп та суспільства в цілому [4, с. 11-15].

Таким чином, аналізуючи цінності адміністративного судочинства в парадигмі правової держави можна вказати, що в Україні публічний інтерес є невід'ємною складовою адміністративного права, як вище, загальносуспільне благо, при цьому, публічний інтерес повинен взаємодіяти та балансувати із окремим захистом прав, свобод та закон-

них інтересів приватних осіб, як основної місії існування адміністративного судочинства.

Висновки. Отже, сучасними цінностями адміністративного судочинства в парадигмі правової держави є: захист прав, свобод та законних інтересів приватних осіб, як місія існування адміністративного судочинства; публічний інтерес; принципи адміністративного судочинства; рівень правової культури, правосвідомості, професіоналізму та забезпечення недоторканності суддів адміністративних судів, як невід'ємний аспект функціонування адміністративного судочинства; незалежність адміністративного суду як наріжний чинник ефективного захисту прав та свобод людини; гарантії діяльності суддів адміністративних судів.

Література

1. Бондаренко В. А. Ціннісний аспект підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2016. Вип. 1. С. 152-160.
2. Гарасимів Т. З. Цінність права: антропологічний вимір. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 350-354.
3. Кодекс адміністративного судочинства України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
4. Кунцевич М. П. Публічні і приватні інтереси як цінності, що охороняються адміністративним правом. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 2. С. 11-15.
5. Zimmermann Jan *Aksjomaty prawa administracyjnego* ann. Warszawa: Wolters Kluwer, 2013. 279 s.

Анотація

Вовк П. В. Цінності адміністративного судочинства в парадигмі правової держави. – Стаття.

У статті визначено, що сучасними цінностями адміністративного судочинства в парадигмі правової держави є: захист прав, свобод та законних інтересів приватних осіб, як місія існування адміністративного судочинства; публічний інтерес; принципи адміністративного судочинства; рівень правової культури, правосвідомості, професіоналізму та забезпечення недоторканності суддів адміністративних судів, як невід'ємний аспект функціонування адміністративного судочинства; незалежність адміністративного суду як наріж-

ний чинник ефективного захисту прав та свобод людини; гарантії діяльності суддів адміністративних судів.

Ключові слова: адміністративне судочинство, адміністративний процес, адміністративні суди, захист прав і свобод, зразкова модель, мислення суддів, парадигма, правова держава, принцип верховенства права, суб'єкти владних повноважень, теорія адміністративного судочинства.

Аннотация

Вовк П. В. Ценности административного судопроизводства в парадигме правового государства. – Статья.

В статье определено, что современными ценностями административного судопроизводства в парадигме правового государства являются: защита прав, свобод и законных интересов частных лиц, как миссия существования административного судопроизводства; публичный интерес; принципы административного судопроизводства; уровень правовой культуры, правосознания, профессионализма и обеспечения неприкосновенности судей административных судов, как неотъемлемый аспект функционирования административного судопроизводства; независимость административного суда как краеугольный фактор эффективной защиты прав и свобод человека; гарантии деятельности судей административных судов.

Ключевые слова: административное судопроизводство, административные суды, административный процесс, защита прав и свобод, мышления судей, образцовая модель, парадигма, правовое государство, принцип верховенства права, субъекты властных полномочий, теория административного судопроизводства.

Summary

Vovk P. V. Values of administrative proceedings in the paradigm of the rule of law. – Article.

The article defines that the modern values of administrative justice in the paradigm of the rule of law are: protection of the rights, freedoms and legitimate interests of individuals, as the mission of administrative justice; public interest; principles of administrative proceedings; the level of legal culture, legal awareness, professionalism and ensuring the inviolability of judges of administrative courts, as an integral aspect of the functioning of administrative proceedings; independence of the administrative court as a cornerstone of effective protection of human rights and freedoms; guarantees of activity of judges of administrative courts.

Key words: administrative courts, administrative justice, administrative process, constitutional state, model, paradigm, protection of rights and freedoms, subjects of authority, rule of law, theory of administrative justice, thinking of judges.